20/6/84

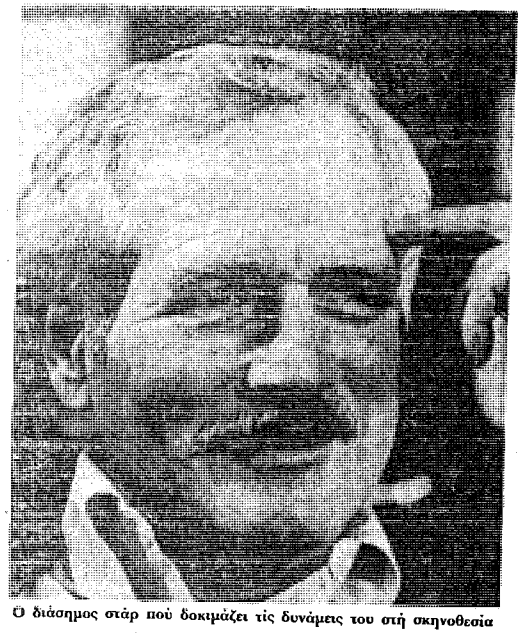

Ο διάσημος στάρ πού δοκιμάζει τίς δυνάμεις του στή σκηνοθεσία

Η έβδομη τέχνη

Πώλ Νιούμαν σκηνοθέτης καί ήθοποιός

Η καινούρια του ταινία γιά γονείς καί παιδιά.–

Μετά τήν «Ετυμηγορία», τήν ώραία ταινία τού Σίντνεϋ Λιούμετ, πού κόντεψε νά φέρει τό πολυπόθητο Οσκαρ, άλλά νικήθηκε από τόν «Γκάντι», ό Πώλ Νιούμαν, ό στάρ πού έγγίζει πιά τά 60 χρόνια του, έμφανίζεται ξανά στήν όθόνη μέ τό φίλμ «Χάρρυ καί υίός», όπου δέν είναι μόνο πρωταγωνιστής, άλλά καί σκηνοθέτης, σεναρίστας καί παραγωγός.

«Πρόκειται γιά ένα προσωπικό φίλμ», λέει ό Πώλ Νιούμαν. «Τό δημιούργησα σχεδόν από τή ρίζα του, πρίν άρχίσει ή σκηνοθεσία. Θέμα του είναι ή οίκογενειακή ζωή, ή ζωή μ' αύτούς πού όγαπός». Καί στά φίλμ αύτό παίζει ένα ρόλο καί ή γυναίκα του, ή πολύ καλή ήθοποιός Τζόαν Γούντγουωρντ, μέ τήν όποία γιόρτασαν πρόσφατα τά 25 χρόνια τού γάμου τους.

«Οσο περνούν τά χρόνια, τόσο προτιμώ νά κόβω ταχύτητα καί ρυθμό δουλειάς. Τώρα κάνω πιά μιά ταινία τό χρόνο ή καί λιγότερο. Ο χρόνος είναι πολύτιμος καί ύπάρχουν πάρα πολλά πράγματα πού αίσθάνεται κανείς ότι πρέπει νά κάνει». Καί άνάμεσα στά πράγματα αύτά άναφέρει τά διάβασμα όλο καί καλύτερων σεναρίων (έτσι παραδέχεται έμμεσα – καί είναι ό μόνος – ότι έχει κάνει καί μέτριες ταινίες) καί τήν όδήγηση αύτοκινήτων σέ άγώνες, άλλά προπαντός τή συμμετοχή του στόν άγώνα έναντίον τών πυρηνικών όπλων.

«Ολοι ξέρουν ότι δέν ύποστηρίζω τό Ρήγκαν», λέει. Οπως ξέρουν ότι σέ προηγούμενες έιλογές ένίσχυσε δημοκρατικούς ύποψήφιους σόν τόν Αντερσον καί τό Μακάρθυ. Τώρα θά ύποστηρίξει τόν έπίσημο δημοκρατικό ύποψήφιο, όποιος καί νά είναι. Καί ξαναγυρίζοντας στόν άντιπυρηνικό άγώνα, λέει:

«Νομίζω πώς είδικά ή σημερινή κυβέρνηση παίζει έπικίνδυνα μέ τή ζωή μας καί σάν ήθοποιός καί σάν ένα άτομο πού έλπίζει νά συνεχίσει νά δημιουργεί, ένδιαφέρομαι γιά τό μέλλον». Αλλά καί ή Τζόαν Γούντγουωρντ, πού γυρίζει λίγες ταινίες τώρα στό Χόλλυ-

Τά παιδικά χρόνια ήταν παραλογισμός

Νεανικές έμπειρίες στό έργο τού Ρίλκε

Στή στρατιωτική σχολή από 11 ετών. Θρησκευτικότητα καί πρώτος έρωτας

Γράφει ό Αρης Δικταίος γιά τόν Ρίλκε: «Δέν ξέρω πολλές περιπτώσεις άνθρώπων πού τό τέλος τους -κι έννοώ τό φτάσιμο κάπου, την όλόκλήρωση μιάς όποιασδήποτε πορείας- νά είναι έτσι άκριβώς, όπως τό είχαν προοιωνισθεί ή καί προετοιμάσει οί άπαρχές τους, καί πού νά μοιάζει τόσο πολύ μ' αύτό πού θά μπορούσε νά περιμένει κανείς σάν άποτέλεσμα μιάς όρισμένης αίτίας -όπως, νά πούμε, ένα άναμμένο τσιγάρο πεταμένο στά ξερά θελονόφυλλα ένός πευκόδασους τό καλοκαίρι, δέν μπορεί νά προκαλέσει παρά τήν καταστροφή από πυρκαγιά τού δάσους- σάν αύτή τού Ρίλκε».

Οί συνθήκες, πού μέσα τους τοποθετούνται οί άπαρχές τού Ρίλκε μοιάζουν άπίστευτες καί περισσότερο: φτάνουν ώς τά όρια τού έφιαλτικά φανταστικού. Ο πατέρας του, Ιωσήφ Ρίλκε, πού ήθελε νά γίνει στρατιωτικός, κατέληξε αιδηροδρομικός ύπάλληλος, έξ αίτίας μιάς πάθησης τού λαιμού του. Παντρεύτηκε μιά πλούσια καπέλα, τή Σοφία (ή Φία) Εντς, μικράτερή του κατά 23 χράνια, πού γελάστηκε νομίζοντας άτι τό Ρίλκε σάν όνομα προερχόταν από μιά γενιά εύγενών τής Καρινθίας ή Σαξωνίας, από τούς Ρύλκεν ή Ρύλικεν. Οταν άποκαλύφθηκε τό λάθος της (οί Ρίλκε τής Πράγας προέρχονταν από οίκογένεια Γερμανών άγρατών παύ δέν είχαν σχέση μέ τούς εύγενείς). Ετσι δημιουργήθηκε μιά δυσαρμονία πού τήν πλήρωσε ά γιός τους, ά καταπινός ποιητής.

Δυσαρμονία

Ωστόσο ή δυσαρμονία τού ζεύγους δέν περιοριζόταν μόνο στό σημείο αύτό καί στήν άπογοήτευση τής Φίας Ρίλκε. Η δυσαρμονία έπιτάθηκε όταν ή κυρία Ρίλκε έφυγε άπό τήν Πράγα, γύριζε σέ διάφορες πόλεις καί άναζηταύσε μιά θέση στήν άριστακρατία. Τά κακά έγινε άκόμη μεγαλύτερο άτον ή Φία έμεινε έγκυος καί διαπιστώθηκε μιά θιαλογική δυστυχία τών δύο συζύγων, λάγω ρέζους τού αίματος.

Τό θέθαιο είναι πώς στίς άρχές Δεκεμβρίου 1875 γεννήθηκε ένα άγόρι, ό μετέπειτα ποιητής, πού, όμως, έξ αίτίας θιολογικών διαφορών τών γονέων του, θγήκε στούς έπτά μήνες, σάν νά άποθλήθηκε από τόν μητρικό κόλπο, άδύναμος καί λεψός. Αργότερα σ' ένα διήγημά του θά γράψει: «Μήπως τού έλειπε άλήθεια κάτι άπαραίτητο γιά τή ζωή, ένα σπουδαίο άργανο νά πούμε, πού δίχως του δέν μπορεί νά πάει κανείς μπροστά;» Τό παιδί θαφτίστηκε αύμφωνα μέ τό καθολικό δόγμα καί παιδιά. Αντίθετα ό πατέρας του είχε άλλες ιδέες γιά τόν γιό του: ήθελε νά τόν κάνει αύτό πού δέν είχε γίνει ό ίδιος, δηλαδή άξιωματικό. Ετσι τό εύθραυστο παιδάκι ήταν άναγκασμένο, κάτω από τό άγρυπνο θλέμμα τού πατέρα του νά ζήσει σπαρτιατικά. Ετσι από τόν πατέρα του καί τάν θεία του έπαιρνε γιά δώρα όργανα γυμναστικής καί στρατιωτικές στολές καί από τήν μητέρα του κούκλες.

Σέ στρατιωτική σχολή

Οταν οί δύο σύζυγοι χώρισαν όριστικά, τό παιδί έμεινε στήν άπόλυτη έξουσία τού πατέρα πού τό έγραψε, σέ ήλικία μόνο έντεκα χρόνων, στήν στρατιωτική σχολή τού Σαίντ Παίλτεν. Τό πράγμα άγγιζε τά όρια τού έφιάλτη. Σέ ένα αύτοθιογραφικό του διήγημα, τό «Εθαλντ Τράγκυ» ό Ρίλκε γράφει: «Πάντα ήμουν έντελώς μόνος. Εφυγα δέκα χρονών από τό σπίτι καί κλείστηκα σέ μιά στρατιωτική σχολή, άνάμεσα σέ 500 συμμαθητές -κι έντούτοις ήμουν πολύ δυστυχής έκεί- πέντε χρόνια. Κι ύστερα μ' έκλεισαν σέ μιά άλλη σχολή, κι ύστερα σέ μιάν άλλη καί πάει λέγαντας. Πάντα ήμαυν μάνος, ξέρετε...»

Μιά από τίς φιλοδοξίες του ήταν νά γράψει ένα «στρατιωτικό μυθιστόρημα», πράγμα πού δέν έγινε ποτέ. Ομως πάντα έλεγε πώς όλα έκείνα τά πέντε χρόνια είχε τήν αίσθηση ότι τού είχαν βουλιάξει τό κεφάλι μέσα στό νερό.

Ισως, θέθαια, σ' όλα αύτά νά ύπάρχει μιά δόση ύπερβολής από μέρους τού Ρίλκε. Γιατί όλοι ξέρουν πώς σέ κείνη τή σχολή τού Σαίντ Παίλτεν έπιτρεπόταν στά παιδιά νά διαθάζουν ποιήματα, άκόμη καί τό δικά τους ποιήματα. Αλλιστα άδικα, έλεγε από μέσα του πώς έπρεπε νά ύπομένει όπως ύπέμενε κι ό Χριστός καί παρακαλούσε τόν Θεό νά συγχωρήσει τόν άλλον. Θό πρέπει νά προστεθεί πώς έκείνη τήν έποχή, στά γράμματά του, ό Ρίλκε δέν κατηγορεί κανέναν γιά τίποτε. Ολα τά θάσανά του τά άποδίδει στήν σωματική του άδυναμία.

Τόν ίδιο καιρό ή μητέρα του, πού καταλάθαινε από μακριά τά μαρτύρια τού γιού της, τού έγραφε γιά νά τόν θοηθήσει, άλλά τά γράμματά της περνούσαν από τήν λογοκρισία τού πατέρα του καί τού θείου του Γιάροσλαθ. Ας προοθέσουμε ότι ό Ρίλκε τόν κάνει ουμβολαιογράφο, νά τού κληροδοτήσει τήν πελατεία του.

Χωρίς άμφιθολία τά χρόνια στό πανεπιστήμιο τού Λίντς καί τής Πράγας ύπήρξαν τά πιό φωτεινά στήν ζωή τού ποιητή, μιά καί δέν ήταν άφιερωμένα μόνο στήν έπιστήμη. Ο ίδιος τά χαρακτηρίζει σάν χρόνια ξενοιασιάς καί ρεμπελιού, χρόνια άναζητήσεων καί έρώτων, χρόνια δοσμένα στή λογοτεχνία, όπου όλο καί περισσότερο φιλοδοξεί νά κάνει όνομο, νά διακριθεί. Δέν είναι τυχαίο πού ό έρωτας καί οί πρώτες άξιόλογες λογοτεχνικές έργασίες τού Ρίλκε έμφανίζονται μαζί. Γυναίκα τών όνείρων του ή Βαλερί φόν Ντάθιντ - Ρόνφελντ, γνωστότερη σάν Βάλλυ.

Πορτραίτο τού ποιητή φιλοτεχνημένο από τήν Λού Αλμπερτ - Λαζάρ.

κε άργότερα ξέχασε τόν Χριστό καί άποστράφηκε τόν Θεό, ατοιχεία στά όποία κατέφευγε στήν όδυναμία του καί στήν άναζήτηση στηρίγματος.

Αλλαγή σπουδών

Ο κλονισμός τής υγείας τού παιδιού άνάγκασε τόν πατέρα του νά τόν πάρει από τήν στρατιωτική σχολή [illegible]

Ωστόσο ό Ρίλκε δέν άσχολήθηκε μόνο μέ τήν ποίηση. Εχει γράψει καί πεζά πού τό πιό όνομαστό τους είναι τά «Τετράδια τού Μάλτε Λάουριτς Μπρίγκε», ένα λεπταίσθητο θιθλίο πού έχει μεταφραστεί στά έλληνικά από τόν κ. Δήμου καί έχει μάλιστα πρωτοκυκλοφορήσει στήν Θεσσαλονίκη (από τίς έκδόσεις τού θιθλιοπωλείου τού άξέχαστου Συρόπουλου), όπως έχουν μεταφραστεί στή γλώσσα μας καί πλήθος από ποιητικά έργα [illegible]

ρης καί μάλλον έπιπόλαιης γνωριμίας τού ποιητή, ή Θάλλυ θά πουλήσει κάτι σημαντικό από τά νιάτα της; Θά πουλήσει τό γράμματα κι ό,τι άλλο άναμνηστικό είχε από τόν Ρίλκε. Καί τό χειρότερο: ή χρονική άπόσταση καί ή διασημότητα τού Ρίλκε θά την όδηγήσει σέ ύπερβολές, στόν ίσχυρισμό ότι είχε θυσιαστεί γιό κείνον, πώς είχε άποτραθηχτεί από τόν κόσμο έξ αίτίας του. Καί φυσικά, δέν ήταν άλήθεια.

Τό έργο του

Κάποτε θά φύγει από τήν Πράγα καί θά πάει στό Μόναχα γιά άνώτερες σπουδές. Τήν ίδια έποχή θά πεθάνει ό Ρενέ Μαρία Ρίλκε καί θά γεννηθεί ό Ράινερ Μαρία Ρίλκε. Δέν χρειάζεται νά διηγηθεί κανείς άλόκληρη τή ζωή τού ποιητή. Ας δούμε σέ συντομία τό έργο του. Γράψαμε κιόλας πώς τά πρώτα του θιθλίο μέ ποιήματα ήταν τά «Ζωή καί τραγούδια» πού δέν άξιζε καί πολλά πράγματα. Τό έπόμενο θιθλίο του, μέ τόν τίτλο «Προσφορά στούς Λάρητες» ήταν πιά άξιόλογο.

Αλλά άκολούθησαν άρισταυργήματα όπως «Τό θιθλία τών είκάνων», «Τό ώρολόγιαν», «Ο θίος τής Θεοτόκου», καί «Οί έλεγείες τού Ντουίνο». Καί ύπάρχει, θέθαια, ένας άπέραντος άριθμός ποιημάτων πού καλύπτουν μιά περίαδα μεγάλη, κάπου ώς τό 1926. Ξεχωριστή θέση πρέπει νά δοθεί στήν «Μελωδία τού έρωτα καί τού θανάτου τού σημαιοφόρου Χριστόφορου Ρίλκε», μιά περίφημη ούνθεση σέ ποιητική πρόζα.

Τά νέα θιθλία

Γιώργου Κεχαγιόγλου «Εἰς τὴν ὁδὸν Φιλελλήνων, τοῦ Ἀνδρέα Εμπειρίκου»

Ο συγγραφέας χαρακτηρίζει τό θιθλίο του «μιά άνάγνωση» καί άποτελεί μιά είσήγηση πού έγινε σέ έκπαιδευτικούς. Τό μικρό αύτό θιθλίο περιλαμθάνει, πέρα από τά είσαγωγικά, δύό κυρίως κείμενα: τό ένα τιτλοφορείται «από τίς άπλές μορφές τής όφήγησης στήν άφηγηματική λογοτεχνία» καί τό δεύτερο «μιά άνάγνωση τού ποιήματος, είς τήν όδόν Φιλελλήνων, τού Ανδρέα Εμπειρίκου». Κι όκόμη περιλαμθάνει στό έπίμετρο τά κεφάλαια «οί παράγοντες τής έπικοινωνίας», «οί λειτουργίες τής γλώσσας», «ποιητική λειτουργία τής γλώσσας» καί «διάγραμμα τού λογοτεχνικού κύκλου». Τέλος δίδεται θιθλιογραφία καί οί πηγές τού έπίμετρου. Τό θιθλίο τού Γιώργου Κεχαγιόγλου συμθάλλει θετικά στήν μελέτη μιάς φυσιογνωμίας τών νεοελληνικών γραμμάτων από τίς λιγότερο μελετημένες (Εκδόσεις «Πολύτυπο»).

Ράινερ Μαρία Ρίλκε, «Βασιλιάς Μπόχους»

Πέρα από τό ότι ήταν ένας θαυμαστός ποιητής, ό Ρίλκε έγραψε καί μερικά άξιόλογα πεζογραφήματα, όπως τό «Μέλτε Λάουριτς Μπρίγκε» καί οί «Ιστορίες τού καλού Θεού» πού καί τά δύο έχουν μεταφραστεί στά έλληνικά (τό πρώτο περίφημα από τόν κ. Δήμου). Επίσης ό Ρίλκε έχει μιά σειρά από μικρά καί μεγάλα διηγήματα παύ μάς δίνονται τώρα μεταφρασμένα από τόν Αρη Δικταίο. Τό μεγαλύτερο διήγημα τής συλλογής είναι ό «Βασιλιάς Μπόχους» πού δίνει καί τόν τίτλο σ' όλόκληρα τόν τάμο. Αλλά έπίσης σημαντικό, γιατί έχει τόν πρόσθετο λόγο νά περιλαμθάνει καί αύτοθιογραφικά στοιχεία, είναι καί τό «Εθαλντ Τράγκυ». Ολα τά διηγήματα τού τάμου είναι καλογραμμαμένα καί άξιόλογα καί αποκαλύπτουν άκόμη μιά πλευρά τού ταλέντου ταύ ποιητή τών «Ελεγειών τού Ντουίντο». Λεπταίσθητος ποιητής ό Ρίλκε αποτελεί ένα από τά πιό σημοντικό κεφάλαια τής γερμανικής λογοτεχνίας στά τέλη τού προηγούμενου αίώνα καί στίς άρχές τού είκοστού. (Εκδόοεις «Γκοθότση»).

Ε.Ε. Κάμινγκς «115 ποιήματα»

Μεταφρασμένα από τόν Σωκράτη Σκάρτση μάς δίδανται τά «115 ποιήματα τού Κάμινγκς, τού Αμερικανού ποιητή πού έδωσε μιά δική του φωνή, μοντέρνα, στήν άμερικανική ποίηση αύτού τού αίώνα. Τό πρώτο του θιθλίο ήταν το «Τεράστιο δωμάτιο», όπου περιέλαθε τίς έμπειρίες του από τόν πρώτο παγκάσμιο πάλεμο (τό θιθλίο έκδόθηκε τό 1922) καί τού στοίχισε άρκετές διώξεις. Ανθρωπος μέ πολλά ένδιαφέροντα κι έπαναστάτης τής τέχνης, ζωγράφος όοο καί ποιητής, σατιρικός καί λυρικός γοητευτικός άλλά όχι ίδιαίτερα συμπαθής, μιά όμφιλεγόμενη προσωπικότητα, έρωτικός στήν εύρύτερη έννοια τής λέξης, ά Κάμινγκς

δίχως του δέν μπορεί νά πάει κανείς μπροστά;» Τό παιδί βαφτίστηκε σύμφωνα μέ τό καθολικό δόγμα καί πήρε τό όνομα Ρενέ Κάρλ Βίλελμ Γιόχαν Γιόζεφ Μαρία, όνομα έμπνευσμένο από τίς αριστοκρατικές φιλοδοξίες τών γονιών του.

Καί τό παιδί αύτό τά πρώτα έννιά του χρόνια, τά μόνα πού είχε καί πατέρα καί μητέρα, τά έζησε τραγελαφικά. Κάτω από τήν έξουσία τής μητέρας του, ζούσε καί μεγάλωνε σάν κοριτσάκι. Η μάνα του τού είχε μπούκλες, τού φορούσε κοριτσίστικα καί τό έμαθε όλα τά κοριτσίστικα φερσίματα, απαγορεύοντάς του συγχρόνως νά κάνει παρέα μέ όλλα

επιτρεπότον στά παιδιά νά διαθάζουν ποιήματα, άκόμη καί τά δικά τους ποιήματα. Αλλωστε κάποια πρωτόλεια τού Ρίλκεν άνάγονται σέ κείνη τήν έφιαλτική (όπως τήν περιέγραφε ό ίδιος) έποχή. Αύτή είναι ή άντικειμενική άλήθεια. Ωστόσο έκείνο πού μετράει είναι ή ύποκειμενική αίσθηση πού είχε ό ποιητής. Ο ίδιος έγραφε τό 1894 πώς γίνονταν άγρίες θαυμασότητες «στά άγια τών άγίων τής ψυχής ένός παιδιού», μιά έκφραση χαρακτηριστική τής θρησκευτικής στάσεως τού έφήβου.

Ο ίδιος διηγόταν παρακάτω πώς όταν τόν χτύπησε ένα άλλο παιδί καί

διού άνάγκασε τόν πατέρα του νά τόν πάρει από τήν στρατιωτική σχολή. Αλλά, έν τώ μεταξύ, είχαν χαθεί πέντε πολύτιμα χρόνια γιά τόν Ρίλκε, χρόνια πού έπρεπε νά ξανακερδηθούν. Ετσι άρχισαν προγυμνάσεις γιά νά κατακτηθεί ένα απολυτήριο γυμνασίου καί από κεί νά γίνει είσαγωγή στήν έμπορική άκαδημία τού Λίντς. Αλλά καί οί σπουδές αύτές πήγαν χαμένες, καθώς τό παιδί δέν είχε καμιά διάθεση νά διαπρέψει σάν έμπορος. Ετσι άκολούθησε νέα προσπάθεια καί είσαγωγή στό πανεπιστήμιο τής Πράγας, στήν άρχή στήν φιλολογία καί κατόπι στά νομικά, μιά καί ό θείος του φιλοδοξούσε

φόν Ντάθιντ - Ρόνφελντ, γνωστότερη σάν Βάλλυ. Ομορφη καί ρομαντική, καλλιεργημένη, διανοούμενη, δημιουργός καί ή ίδια (έγραφε καί ζωγράφιζε) μπόρεσε νά άσκήσει θετική επίδραση στόν νεώτερό της Ρίλκε καί μέ δικά της έξοδα νά τού τυπώσει τήν πρώτη συλλογή, μέ τόν τίτλο «Ζωή καί τραγούδια».

Αργότερα, ήλικιωμένη πιά, έγκαταλειμμένη από πολλά χράνια από τόν Ρίλκε χόριν μιάς άλλης πρόσκαι-

στεί στή γλώσσα μας καί πλήθος από ποιητικά έργα τού Ρίλκε, μεταφρασμένα από τόν Αρη Δικταίο.

Αλλά γιά νά ξαναγυρίσουμε στά πεζά, ό Ράινερ Μαρία Ρίλκε έχει γράψει καί μιά σειρά από διηγήματα -μικρά καί μεγάλα- σάν τόν «Βασιλιά Μπόχους» καί τό έντονα αύτοβιογραφικό «Εθαλντ Τράγκυ». Καί, θέθαια, κανείς δέν μπορεί νά ξεχάσει τά «Γράμματα σ' έναν νέο ποιητή».

Πέθανε τόν Δεκέμθριο τού 1926, μόλις έχοντας συμπληρώσει πενήντα χρόνια ζωής.

Πέντε νέα βρεταννικά έργα

Τό θέμα τής έξορίας σέ θεατρικά δράματα

Η έλευθερία τού άτόμου, ή στράτευση, ή προδοσία

Στό θέατρο τού Λονδίνου, τό 1983 ήταν ή χρονιά τού μιούζικαλ άλλά ήταν καί ή χρονιά τής Γενιάς τού 1969. Παίχτηκαν έργα τών Χάουαρντ Μπένκερ, τού Ντέηθιντ Χάιαρ, τού Ντέηθιντ Εντγκαρ, τού Χάουαρντ Μπρέντον καί τού Κρίστοφερ Χάμπτον καί τά έργα αύτά ήταν άντίστοιχα τά «Νίκη ή ε΄ ταιρία άντιδράσεως», «Ο χάρτης τού κόσμου», «Μέρες τού Μαΐου», «Η ίδιοφυΐα» καί «Ιστορίες τού Χάλλυγουντ».

Ολα αύτά τά έργα παρουσιάζουν παραλληλισμούς στά θέμα καί στήν δομή, άλλά καί διαφορές. Η επιτυχία τους ποίκιλλε σέ κάποιο σημαντικό θαθμό, άλλά όλα είχαν σάν κοινό στοιχείο τήν «έξορία», σέ διάφορες μορφές. Στό έργο τού Μπρέντον «Ιδιοφυΐα» ή πρώτη λέξη είναι «έξορία» καί είναι αύτό πού λέει ένας Αμερικανάς πυρηνικός φυσικός πού έρχεται στήν Αγγλία νά συνεχίσει τίς έρευνές του. Τό ίδιο καί στά έργο «Ο χάρτης τού κόσμου» τού Χαίαρ, θασικό πρόσωπο είναι ένας Ινδός συγγραφέας πού έγκαταλειπει τήν πατρίδα του, πού τήν ταράζουν ή φτώχια καί ή άναρχία, γιά νά καταφύγει στήν Βρεταννία. Ανάλογα είναι τά πλάνα καί τών υπόλοιπων έργων.

Σημασία έχει ό χρόνος

Ωστόσο ένα θέμα έχει σημασία όταν τοποθετείται χρονικά καί ιστορικά. Καί όλα τά παραπάνω έργα έχουν αύτό τό στοιχείο. Γιατί όταν λέμε «έξορία», έχει σημασία νά είπωθεί: έξορία από τί; γιατί; καί πού;

Στήν «Ιδιοφυΐα» τού Μπρέντον, ό καθηγητής Λέο Λέρερ φεύγει από τή θέση του σέ ένα ινστιτούτο έρευνών τών Ηνωμένων Πολιτειών γιοτί πιστεύει πώς άν συνεχίσει, ή λύση ορισμένων μαθηματικών προθλημάτων θά οδηγήσει σέ άκόμη μεγαλύτερη άνάπτυξη τών πυρηνικών όπλων. Συνεπώς, πηγαίνει στήν Αγγλία ζητώντας ένα καταφύγιο από

ό μαρξισμός καί ή άνθρώπινη σχέση, έτσι πού ή όμορφιά τών μαθηματικών νά πραδίνεται από τό σέξ καί τήν πολιτική.

Μιά σκηνή από τήν λονδρέζικη παράσταση τού έργου τού Μπρέντον «Η ιδιοφυΐα».

κά έχει λύσει τά προθλήματα πού πάει νά άποφύγει ό Αμερικανός. Συνεπώς, ποιό θά είναι τό άποτέλεσμα τής φυγής, χάρη τής όποίας έγκατέλειψε τήν όμορφιά τών μαθηματικών καί τής γνώσης γενικότερα;

Κάπου έμπλέκονται καί ή πολιτική, άλλά καί ό έρωτας,

Στό έργο τού Χαίαρ «Ο χάρτης τού κόσμου» θυμάται κανείς μία φράση τού Οσκαρ Ούάιλντ πού λέει «Ο χάρτης τού κόσμου πού δέν περιλαμθάνει τήν ούτοπία δέν άξίζει ούτε νά τόν δεί κανείς». Ο Ινδός συγγραφέας, πού καταφεύγει στήν Αγγλία άναζητώντας έναν πιό ήρεμο καί όμορφο κόσμο, σέ σύγκριση μέ τήν δυστυχισμένη πατρίδα του, υποστηρίζει ότι ό καλλιτέχνης έχει τό δικαίωμα νά λέει τήν άλήθεια όπως τήν θλέπει αύτός, άνεξάρτητα από πολιτικές συνέπειες. Στό έργο υπάρχουν, σάν σημαντικά πρόσωπα, ό δημοσιογράφος Στέφεν Αντριους καί μιά άμερικανίδα συνόδελφός του, νέγρα, πού υποστηρίζει τόν άγώνα του τρίτου κόσμου. Η άναζήτηση από αύτούς τών νέων χωρών τού τρίτου κόσμου, μέ τήν έλπίδα ότι έκεί γεννιέται κάτι καινούργιο, αποτελεί τό άντίθαρο καί τήν άντίστροφή στήν φυγή τού Ινδού πρός τήν Αγγλία. Τό παράδειγμα τών δημοσιογράφων δείχνει πώς ή έξαρία συμπορεύεται μέ ένα είδος στράτευσης. Μόνο πού ό Στέφεν σκοτώνεται σέ αιδηροδρομικό δυστύχημα καί έται δέν προλαθαίνει νά επιτύχει, ούτε νά άπογοητευθεί. Τελικά, μένει ό Ινδός Μέτα πού κερδίζει τό πσιχνίδι, τουλάχιστον πνευματικά.

Τά άλλα έργα

Ο φιλελεύθερος σύμανιστής Χόρθατ κλείνει τήν σειρά τών ακηνών τού έργου τού Χάμπτον «Ιστορίες τού Χόλλυγουντ». Εδώ ή έξορία στήν ούτοπία (θυμηθείτε τόν Ούάιλντ) τής Αμερικής ένισχύει τήν ούδετερότητα, τή μή - στράτευση. Ο Χόρθατ άρνείται νά μετάσχει σέ πολιτικά κόμματα, άγαπάει ότι «είναι παράξενο καί μισοτελειωμένο», ξεχνάει νά ύπογρόψει διάφορα μανιφέστα, δωρίζει χρήματα άνώνυμα, ένθουσιάζεται μέ «τά περίεργο καί τά γελοίσ». Καί ό Χόρθατ, μοιράζοντας μέ τούς ήρωες τών άλλων έργων, τονίζει τήν αύτονομία τού καλλιτέχνη απέναντι στήν πολιτική στράτευση τών άδελφών Μάνν καί τού Μπρέχτ. Αλλά ένώ ό Ινδός Μέτα, τού «χάρτη τού κόσμου» μάχεται μέ πάθος γιό τήν άποψη αύτή, ό Χόρθαντ μένει σέ απόσταση καί σέ ούδετερότητα. Μοιάζει περισσότερα μέ έναν Αγγλο εύγενή παρό μέ έναν Ούγγρο έμιγκρέ.

Κι όλα αύτά γίνονται τό 1938, όπότε οί Γερμανοί έμιγκρέδες μοιάζουν άσυμπαθείς ή άνεπαρκείς. Ο Τόμας Μάν είναι πομπώδης καί θαρετός, ά Χάινριχ Μάν φτωχός καί μισότρελος, ή Νέλλυ Μάν μέθυση καί ρέπουσα πρός την αύτοκτονία καί ό Μπρέχτ χυδαίος καί διπρόσωπος. Αλλά άκόμη ά Χάμπταν κάνει μιά προσπάθειο νά διακωμωδήσει τό μπρεχτικό θέατρο, τό επικό θέατρο. Ας σημειωθεί ότι ό συγγραφέας αύτός είναι κατά τών μοντέρνων απόψεων παρουσιάσεως. Ωστόσο στό έργο του αύτό ό Μπρέχτ έμφανίζεται μπροστά σ' ένα πρασινωπό πανί πού από πάνω έχει τήν επιγραφή «ό κήπος ταύ Μπρέχτ», διακωμωδόντας κάποιες τάσεις τού Ανατολικογερμανού συγγραφέα.

Πάνω στό ίδιο θέμα τής έξορίας αναφέρονται καί τά άλλα δύο έργα. Ετσι ή «Νίκη ή εύκαιρίες άντίδρασης» τού Μπάρκερ αναφέρεται στά χρόνια τής παλινόρθωσης στήν Αγγλία, όταν νικούν οί θασιλικοί καί οί οπαδοί τού Κρόμβελ αναγκάζονται νά φύγουν στήν έξορία. Τέλος τό έργο τού Εντγκαρ «Μέρες τού Μαΐου» έξετάζει την εσωτερική καί τήν έξωτερική έξορία. Ενας ιερέας μέ επαναστατικές ιδέες θά περάσει από τόν αστικό τροτσκισμό στήν συντηρητική αριστοκρατία. Τά προθλήματα πού θέτουν οί δύο συγγραφείς στά έργα τους είναι έξ ισου ενδιαφέροντα μέ τά προθλήματα καί τίς καταστάσεις τών τριών προηγουμένων. Σίγουρα ήταν μιά προθληματιομένη χρονιά γιά τούς θεατρόφιλους τής θρετεννικής πρωτεύουσας ή χρονιά 1983-84.

Τό ελληνικό ποίημα

ΡΗΓΑ ΓΚΛΟΦΗ

Στής γιορτής τό τραπέζι...

Στής γιορτής τό τραπέζι
θείο κρασί.
Πλάι μου έαύ.
Φώς στά μάτια σου παίζει.

Φώς ξανθό στό λιθάδι.
Ο ούρανός
λάμπει άγνός,
μέσα στού ήλιου τό χάδι

Αναδεύει τ' άγέρι
τά κλαδιά.
Στήν κορδιά
κοί στή γής καλοκαίρι.

Μού γελάς. Νέος άγώνας
στή ζωή.
Ω θεοί,
άς μή μ' εύρει χειμώνας.

Στό Νέο Δεκέμθριο τού 1983 ή Ρενάτα Βιτσιλίνα τιμήθηκε με τό βραθείο Ποίησης τής Εταιρείας Φίλων τής Ελληνικής Γραμματείας. Η ποιήτρια γεννήθηκε στό Μόντρεαλ τού Καναδά καί σπούδασε φιλολογία καί φιλοσοφία στό Πανεπιστήμιο τής Μακεδονίας. Εκτός από τά ποιήματα γράφει καί μεταφράζει ποιήματα καί πεζά κείμενα τών Γάλλων ποιητών Ρεμπό καί Μαλλαρμέ. Τό θέμα τής εξορίας, τής μόνιμης μετακίνησης καί τής αναζήτησης μιάς νέας πατρίδας, μιάς νέας γλώσσας καί μιάς νέας ταυτότητας, ή αναζήτηση μιάς ανθρώπινης κοινωνίας πού θά μπορούσε νά υπάρξει μόνο μέσα σέ μιά γλώσσα πού θά μιλούν οί πολίτες μιάς χώρας χωρίς σύνορα, αποτελεί τό κεντρικό θέμα τής ποίησής της. Η ποίησή της είναι γλώσσα όσων ό σημερινός άνθρωπος έφτασε νά λαχταράει, έκείνα πού ψάχνει νά θρεί στήν αστική ανέχεια. Ο ποιητής αύτός έγραψε πρίν 50-60 χρόνια όσα σήμερα κυκλοφορούν άνετα. Τό θιθλίο περιλαμθάνει καί είσαγωγή τού μεταφραστή. (Εκδόσεις «Οδυσσέας»).

«Νίτσε»

Σέ μιά νέα σειρά πού φέρει τόν τίτλο «Πρόσωπά - ιδέες» μεταφέρονται καί στή γλώσσα μας θιθλία πού στό έξωτερικό έχουν καθιερωθεί από χρόνια μέ επιτυχία καί ένημερώνουν τό εύρύτερο κοινό γιά τήν ζωή καί τό έργο διοφόρων πρασωπικοτήτων τής διανόησης. Ετσι στόν τόμο γιά τόν Νίτσε, μεταφρασμένο από τήν Φωτεινή Πρεθεδούρου, θρίσκουμε όπό τήν μιά μεριά παλλά θιογραφικά στοιχεία, μελετήματα, θιθλιογραφία καί φωτογραφικό υλικό, άλλά καί μιά σειρά από όποσπάσματα έργων τού μεγάλου Γερμανού διανοητή, πού τόσο επηρέασε τήν φιλοσοφική σκέψη, τήν λογοτεχνία, άλλά καί την ίδια τή ζωή μέ τήν επίδραση πού είχε στούς ναζιστές. Ο ίδιος ό Νίτσε έλεγε: «Χαρακτηρίζουν τά θιθλία μαυ σάν έργα υποψίας, περισσότερο άκόμη σάν έργα περιφρόνησης, άλλά καί θάρους, εύτυχώς, καί θράσους. Πράγματι, ούτε κι έγώ πιστεύω πώς κανείς ποτέ κοίταξε τόν κόσμο μέ τόσο μεγάλη καχυποψία, κι όχι μονάχα σά συνήγορος τού διαθόλου, περιστασιακά, άλλά κυρίως, γιά νά μιλήσω όπως αί θεολόγοι, σάν έχθρός καί κατήγορος τού Θεού...» (Εκδόσεις «Πλέθρον»).

«Ρεμπό»

Στήν ίδια σειρά μάς δίνεται καί ένας τόμος γιά τόν Ρεμπό, μεταφρασμένος όπό τόν Γιώργο Σπανό. Καί στό θιθλίο αύτό ύπάρχει, λίγο - πολύ, ή ίδια δομή, δηλαδή μιά είσαγωγή τού Κλών Εντμόντ Μανύ, δυό γράμματα τού ίδιαυ τού ποιητή, γυμνασιακά πεζά του, άρκετά σημαντική επιλογή όπό τό ποιητικό του έργο καί άκόμη αποσπάσματα από τά έργα του «Εκλάμψεις» καί «Μιά εποχή στήν κόλαση». Στό ίδιο θιθλίο υπάρχει έργογραφία τού Ρεμπό, θιθλιογραφία καί μιά σειρά φωταγραφιών. Νά σημειωθεί ότι ή είσαγωγή είναι άρκετά έκτεταμένη καί ή άνθολογία τών ποιημάτων άρκετά πλούσια (Εκδόσεις «Πλέθρον»).